

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA KONSENSUM
TUSHUNCHASINING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI

Qodirova Munisabonu Ibrohimjon qizi

Fergana State University, Master’s student

munirasattorova879@gmail.com : 91-113-71-31

***Abstract:** This article examines the national-cultural characteristics of the concept of "consensus" in English and Uzbek through a linguocultural analysis. Consensus plays a crucial role in ensuring social harmony and agreement within society, and its meaning and usage differ depending on the cultural context in various languages. The study explores the lexical-semantic features, cultural connotations, and metaphorical meanings of this concept in English and Uzbek. The findings aim to reveal how the concept of consensus is reflected in intercultural communication, highlighting its similarities and differences. This research contributes to a deeper understanding of intercultural communication and translation processes.*

***Аннотация:** В данной статье рассматриваются национально-культурные особенности понятия «консенсус» в английском и узбекском языках с использованием лингвокультурного анализа. Консенсус играет важную роль в обеспечении социальной гармонии и согласия в обществе, при этом его значение и использование варьируются в зависимости от культурного контекста в различных языках. В исследовании анализируются лексико-семантические особенности, культурные коннотации и метафорические значения данного понятия в английском и узбекском языках. Результаты исследования направлены на выявление того, как концепт консенсуса отражается в межкультурной коммуникации, выявляя его сходства и различия. Данное исследование способствует более глубокому пониманию процессов межкультурной коммуникации и перевода.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada "konsensum" tushunchasining Ingliz va O'zbek tillarida milliy-madaniy xususiyatlari lingvomadaniy tahlil orqali yoritiladi. Konsensum jamiyatdagi ijtimoiy muvozanat va kelishuvni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, turli tillarda uning mazmuni va qo'llanilishi madaniy kontekstga bog'liq holda farqlanadi. Tadqiqot davomida ushbu tushunchaning Ingliz va O'zbek tillaridagi leksik-semantik o'ziga xosliklari, milliy madaniyatga xos bo'lgan konnotatsiyalar va metaforik ma'nolari tahlil qilinadi. Olingan natijalar konsensum tushunchasining madaniyatlararo muloqotda qanday aks etishini, umumiylik va farqlarini aniqlashga qaratilgan. Ushbu tadqiqot madaniyatlararo kommunikatsiya va tarjima jarayonlarini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi.

Keywords: consensus, linguocultural analysis, national-cultural characteristics, English, Uzbek, intercultural communication.

Ключевые слова: consensus, linguocultural analysis, national-cultural characteristics, English, Uzbek, intercultural communication.

Kalit so'zlar : konsensum, lingvomadaniy tahlil, milliy-madaniy xususiyatlar, Ingliz tili, O'zbek tili, madaniyatlararo muloqot.

Konsensum tushunchasining ingliz va o'zbek tillaridagi milliy-madaniy xususiyatlarini o'rganish, har bir til va madaniyatning o'ziga xos tushunchalarni qanday tushunishi va ifodalashiga doir qiziqarli tahlilni taqdim etadi. "Konsensum" — bu ijtimoiy va guruhshunoslik nuqtai nazaridan fikrlar va qarorlar bo'yicha umumiy kelishuvga erishishni anglatadi, ammo uning milliy-madaniy xususiyatlari madaniyatning turli aspektlariga qarab farqlanadi.

Ingliz tilidagi "Konsensum" tushunchasining milliy-madaniy xususiyatlari:

Ingliz tilida "consensus" tushunchasi, asosan, demokratik va individualistik madaniyatlarda keng qo'llaniladi¹. Quyidagi xususiyatlar anglatuvchi jihatlar:

1. Demokratik qadriyatlar: Ingliz tilida "consensus" tushunchasi, ko'pincha qaror qabul qilish jarayonida barcha tomonlarning fikrlarini eshitish va moslashtirishni anglatadi. Bu, asosan, demokratik tizimlarda ishlatiladi, chunki demokratik jamiyatlarda qarorlar ko'plab a'zolari e'tiborga olib, ularning fikrlarini inobatga olgan holda qabul qilinadi. Bu tushuncha "har bir ovoz qadrlanadi" degan prinsipga asoslanadi.

2. Individualizm va mustaqillik: Ingliz madaniyatida individualizm yuqori baholanadi, shuning uchun "consensus"ni erishish jarayonida har bir a'zo o'z fikrini ifoda etishga, mustaqil ravishda qarorlar qabul qilishga moyildir. Ammo bu mustaqillik, guruhda umumiy kelishuvga erishish jarayonida ham muhim rol o'ynaydi, chunki "consensus" guruhdagi barcha fikrlarni integratsiya qilishni talab qiladi.

3. Tahlil va muloqot: Ingliz tilida "consensus"ga erishish uchun keng tahlil, muhokama va muloqotlar zarur. Odatda, guruhda qarorlar ko'p fikrlarni eshitib, muloqot orqali yakuniy qarorga kelinadi. Bu jarayon aholining fikrini birlashtirishni va "majority rule" - ko'pchilik qaroriga asoslanishni ta'kidlaydi.

O'zbek tilidagi "Konsensum" tushunchasining milliy-madaniy xususiyatlari:

O'zbek tilidagi "konsensum" tushunchasi esa, asosan, sharq madaniyatlari va kollektivizmga asoslangan jamiyatlarda o'ziga xos xususiyatlarga ega. O'zbek madaniyatida guruhning birligi va hamjihatligi juda muhimdir, va bu tushuncha quyidagi jihatlarni aks ettiradi:

1. Kollektivizm va jamoaviylik: O'zbek madaniyatida individual fikrlar va qarorlar jamiyat uchun muhim bo'lsa-da, kollektiv qaror qabul qilish va jamoaviy

¹ Catford, John, Cunnison. A practical introduction to morphology. New York: Oxford University Press, 1992

kelishuvga erishish ko'proq qadrlanadi. ²Guruhning birligi va hamjihatligi muhim ahamiyatga ega. O'zbek tilida "konsensum" ko'pincha guruhda barcha a'zolari qoniqtiradigan umumiy qarorga kelishni anglatadi.

2. Hurmat va adolat: O'zbek madaniyatida qarorlar qabul qilishda katta e'tibor hurmat va adolat prinsiplariga beriladi. Konsensumga erishishda, rahbarlar yoki katta yoshdagi insonlar yoki hurmatli shaxslarning fikri ko'proq qabul qilinishi mumkin. Bu, guruhning etakchisi tomonidan yetakchilik qilish va qarorlar qabul qilish jarayonida ijtimoiy rolni kuchaytirishni ko'rsatadi.

3. Sabr-toqat va kelishuv: O'zbek jamiyatida kelishuvga erishish uchun sabr-toqat, o'zaro tushunish va murosa qilishga katta ahamiyat beriladi. "Konsensum" tushunchasi ko'pincha sukunat bilan, o'zaro fikr almashish va bir-birini tushunishga asoslangan tarzda erishiladi. Guruhdagi a'zolar o'zaro kelishuvni muvozanatlash uchun vaqt va muloqotga ahamiyat berishadi.

Milliy-madaniy xususiyatlar orasidagi farqlar:

Demokratik yondashuv - Ingliz tilida: Ingliz madaniyatida "konsensum" ko'proq demokratik tizimlarda va individualizmga asoslangan jamiyatlarda ishlatiladi. Bu jarayonda har bir kishining fikri muhim va o'z fikrini erkin ifoda etish kerak.

Kollektivistik yondashuv - O'zbek tilida: O'zbek madaniyatida esa, "konsensum" guruhning birligi va umumiy qarorga kelish uchun zarur bo'ladigan murosaga asoslanadi. Kollektivizm, o'zaro hurmat va sabr-toqat kabi qadriyatlar orqali "konsensum"ga erishiladi.

Tahlil va muloqot - Ingliz tilida: Ingliz tilida "konsensum"ga erishish uchun keng muhokama, tahlil va argumentatsiya talab qilinadi. Bu jarayon ko'proq ochiq muloqotga asoslanadi.

Adolat va hurmat - O'zbek tilida: O'zbek madaniyatida "konsensum"ga erishishda adolat, hurmat va rahbarlarning fikriga hurmat bilan yondashiladi. Bu ko'proq murosaga erishish va sabr-toqatni talab qiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi

² From the speech of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev on May 6, 2021 in Tashkent

konsensum tushunchalari o'z madaniy xususiyatlari va ijtimoiy tuzilmalari asosida farq qiladi. Ingliz tilidagi "konsensum" ko'proq individualistik va demokratik qadriyatlar bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilidagi "konsensum" kollektivizm, jamoaviylik va murosa qilishga asoslanadi. Har ikkala madaniyatda ham umumiy kelishuvga erishish muhim, ammo bu jarayonlar turli usullar va qadriyatlar orqali amalga oshiriladi.

Konsensum tushunchasining o'zbek tilida lingvokognitiv tahlili:

O'zbek tilida "konsensum" so'zi ingliz tilidagi kabi bir guruhning umumiy fikrga kelishini anglatadi. Biroq, o'zbek tilida bu tushuncha ko'pincha siyosiy yoki ijtimoiy kontekstlarda ishlatiladi va so'zning etimologiyasi, tilning o'ziga xosligi ham muhim rol o'ynaydi.

Semantik kontekst: O'zbek tilida "konsensum" so'zi ko'proq rasmiy hujjatlar yoki siyosiy muhokamalar bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, siyosiy partiyalar o'rtasida konsensumga erishish haqida gapiriladi.

Kognitiv kontekst: O'zbek tilida bu tushuncha, ko'pincha ijtimoiy guruhlarining bir-biriga bo'lgan munosabatini, qarorlar qabul qilish jarayonidagi kelishuvni anglatadi. Bu jarayon til orqali amalga oshirilgan muloqotda, ko'pincha biror qarorga kelish uchun kerakli murosaga erishish holatlarini o'z ichiga oladi.

Konsensum tushunchasining o'zbek tilidagi lingvokognitiv tahlili kognitiv kontekstda guruhdagi fikr almashish va qaror qabul qilish jarayonlaridagi umumiy fikrga kelishni, shuningdek, bu jarayonlarning miyaning faoliyatiga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. O'zbek tilidagi "konsensum" so'zi, asosan, bir guruh yoki jamiyat a'zolarining umumiy kelishuvga erishishini anglatadi, lekin bu tushuncha kognitiv nuqtai nazardan odamlarning fikrlash jarayonlari va qaror qabul qilishdagi ichki mexanizmlarini ham ifodalaydi. Kognitiv kontekstda bu tushuncha quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. "Konsensum" tushunchasining ma'nosi va kognitiv kontekstda tahlili:

Kognitiv kontekstda "konsensum" guruh a'zolarining fikrlash jarayonlarining birlashuvi va ular o'rtasida umumiy fikrga kelishni anglatadi. Bu

nafaqat ijtimoiy kelishuv, balki odamlarning ongidagi fikrlar va tasavvurlarning moslashuvi va birlashtirilishini ham ifodalaydi.³

a. Guruhdagi fikr almashish va kelishuvga erishish: Kognitiv tahlilda, konsensumning o'rganilishi guruh a'zolarining o'zaro fikr almashish va ma'lumotlar asosida kelishuvga erishish jarayonini tushunishni talab qiladi. O'zbek tilidagi "konsensum" so'zi, odamlar o'rtasidagi muloqot, bahslar va fikr almashinish orqali shakllanadi. Guruhda har bir a'zo o'z fikrini bildira oladi, ammo oxir-oqibatda umumiy qarorga kelish kerak. Bu jarayonda, guruh a'zolarining fikrlarini kognitiv jarayonlar orqali birlashtirish amalga oshadi.

b. Mental modellarning shakllanishi va integratsiyasi: Konsensumning kognitiv tahlilida, guruh a'zolarining fikrlaridagi mental modellarning shakllanishi va integratsiyasi muhim rol o'ynaydi. Mental model — bu odamlarning tashqi dunyo haqida hosil qilgan tasavvurlari, fikrlar va bilimlaridir. Guruhdagi har bir a'zo o'z fikrini va tajribasini mental model sifatida shakllantiradi va bu model guruhdagi boshqa a'zolar bilan almashiladi. Agar guruh a'zolari bir xil xulosaga kelishsa, ya'ni ularning mental modellari mos kelsa, unda konsensumga erishiladi. Misol uchun: "Majlisda barcha a'zolar o'z fikrlarini bildirishdi va oxir-oqibatda umumiy konsensumga erishildi" - bunda har bir a'zo o'z mental modelini ifodalaydi va umumiy fikrga kelishadi.

c. Kognitiv aloqalar va teskari aloqa: Konsensum kognitiv nuqtai nazardan guruhda teskari aloqa - feedback orqali shakllanadi. Guruhdagi a'zolar bir-birining fikrlarini eshitib, o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqadilar va bu jarayon o'zaro fikr almashish orqali umumiy qarorga olib keladi. Har bir a'zo fikrini bildirishda, boshqalar tomonidan berilgan teskari aloqa asosida o'z fikrini yangilash yoki o'zgartirish mumkin. Bu jarayon kognitiv jarayonlarning bir qismi bo'lib, guruhda kelishuv va hamjihatlikni yaratadi.

Kognitiv va hissiy kelishuv: Konsensum tushunchasi kognitiv jarayonlardan tashqari, guruh a'zolarining hissiy jihatlarini ham o'z ichiga oladi.

³ Dalton Christiane and Barbara Seidlhofer. Pronunciation. Oxford: Oxford University Press, 1994

Odamlar qarorlar qabul qilishda nafaqat aqlan, balki hissiy jihatdan ham birlashadi⁴. Hissiy kognitsiya, odamlarning fikrlaridagi emotsiyalarni va hissiyotlarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Guruhdagi hissiy kelishuv, kognitiv kelishuvni mustahkamlaydi va oxir-oqibatda barcha a'zolar umumiy qarorga kelishadi. Masalan, biror qaror qabul qilishda, barcha guruh a'zolarining o'zaro anglashuvlari va hissiy fikrlarining uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Kognitiv jarayonlar, guruh a'zolarining o'zaro fikrlarini birlashtirishga yordam beradi. O'zbek tilida konsensum so'zi guruhdagi fikrlarni moslashtirish va ular orasidagi farqlarni kamaytirishga intilish jarayonini anglatadi. Har bir a'zo o'z fikrini bildirish bilan birga, boshqalar bilan o'zaro muloqot orqali fikrlaridagi farqlarni kamaytiradi⁵ va yakuniy qaror olishda umumiy kelishuvga erishadi. Kognitiv konvergensiya - Cognitive convergence: Kognitiv konvergensiya, ya'ni fikrlarning jamlanishi, konsensum tushunchasining kognitiv jihati bo'lib, guruhdagi barcha a'zolarining fikrlarining bir joyga to'planishini anglatadi. Guruhda a'zolar bir-birlarining fikrlarini tinglash va o'zaro kelishuvga erishish orqali fikrlarining birlashuvi va umumiy qarorga kelishi mumkin. Bu jarayonda, har bir a'zo o'zining kognitiv modelini yaratadi va bu modellar guruhning umumiy qaroriga to'g'ri keladi.

- **Lingvokognitiv farqlar:**

Ingliz tilida: Konsensumning semantik yuki ko'proq siyosiy va rasmiy muloqotda, ayniqsa, xalqaro munosabatlar yoki tashkilotlar o'rtasida ishlatiladi. Bu, biror muhim qarorga kelish uchun barcha tomonlarning fikr birligini bildiradi.

O'zbek tilida: Konsensum tushunchasi asosan siyosiy va ijtimoiy kontekstlarda ishlatilgan bo'lsa-da, uning ma'nosi ko'proq guruhlar o'rtasidagi

⁴ Mark Aronoff and Kirsten Fudeman, "What is Morphology?", 2nd edition, 2011. pp. 10-15

⁵ Sotvoldievna, U. D. (2022). Linguistic and cultural classification of euphemisms in Uzbek and English languages. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 140-143 241

murosa va kelishuvga taalluqlidir. O'zbek tilida konsensum tushunchasi ko'pincha "kelishuv" yoki "hamjihatlik" kabi so'zlar bilan almashtiriladi.

Konsensum tushunchasi ingliz va o'zbek tillarida o'xshash ma'nolarga ega bo'lsa-da, uning kontekstual va kognitiv yuki har bir til va madaniyatga qarab farqlanadi. Ingliz tilida bu tushuncha ko'proq xalqaro va siyosiy kontekstlarda ishlatiladi, o'zbek tilida esa ko'proq ijtimoiy va madaniy kelishuvlarni ifodalaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. From the speech of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev on May 6, 2021 in Tashkent
2. Catford, John, Cunnison. A practical introduction to morphology. New York: Oxford University Press, 1992
3. Dalton Christiane and Barbara Seidlhofer. Pronunciation. Oxford: Oxford University Press, 1994
4. Mark Aronoff and Kirsten Fudeman, "What is Morphology?", 2nd edition, 2011. pp. 10-15
5. Pakirdinova , S. ., & Qodirova , M. . (2023). THE ADVANTAGE SIDE OF USING MUSIC AND SONGS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO YOUNG LEARNERS. Евразийский журнал технологий и инноваций, 1(4), 36–40.
6. Skripnik YaN, Smolenskaya TM. Phonetics of modern Russian languages, 2010
7. Sotvoldievna, U. D. (2022). Linguistic and cultural classification of euphemisms in Uzbek and English languages. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 140-143
8. Usmonova, D. S., & Usmonova, K. E. (2022, October). PHONEME THEORY IN LINGUISTICS SCHOOLS. In INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 13, pp. 6-9).

9. Usmonova, D., Mirzayeva, D., & Ibrohimova, D. (2023). O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI MAYL SHAKLLARI VA ULARNING GAP SEMANTIKASIGA TA'SIR ETISH YO'LLARI. Наука и инновация, 1(4), 142-144.
10. Usmonova, D., & Gulamova, D. (2022). LINGUISTIC AND CULTURAL CLASSIFICATION OF EUPHEMISMS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES. Science and innovation, 1(B7),